

10. Osobní poznámky datované 21. března 1939 o březnové krizi a konečné okupaci Prahy Němci

Ve čtvrtek 9. března jsem se rozhodl, že druhý den ráno odjedu do Špindlerova Mlýna v Krkonoších,* strávím tam víkend a na zpáteční cestě do Prahy přivezu Annelise a Grace, které tam jely lyžovat. Věděli jsme, že toho dne probíhají v Praze důležitá jednání se Slováky a že malá frakce v Bratislavě prosazuje úplnou nezávislost Slovenska. Usoudili jsme, že slovenská situace dozrála natolik, že nebude trvat dlouho a dojde k podstatným změnám. Považovali jsme však za pravděpodobné, že jednání mezi Čechy a Slováky se protáhnou na několik dní a že než budou oznámena nějaká rozhodnutí, odjede slovenská delegace do Bratislavy, aby nejprve zpravila svou vládu. Proto jsem neměl žádné velké výčitky, když jsem se rozhodl vyrazit na dlouho očekávaný víkend.

Čtvrtek byl sychravý, temný den. Na egyptském vyslanectví se pořádal formální oběd. Byl tam Chvalkovský, vlídný a nikterak zneklidněný. Syrový s obvyklou černou páskou přes své nevidoucí oko se vyznačoval důstojnou sebejistotou vrchního velitele velké armády.

Později odpoledne jsem se vydal na dlouhou procházku. Snášela se tma a ve státních komnatách budovy naproti Valdštejnskému paláci, kde se rada ministrů sešla se slovenskými delegáty, zářila světla.

Dole na ulici spěchali dva lidé směrem ke vchodu do budovy a nesli tácy plné sklenic s vynikajícím pražským pivem. Sám sebe jsem ujišťoval, že nad

* Autor používá německé názvy Spindlermühle a Riesengebirge. [Pozn. editora.]

tímto smířcím nápojem není možné podniknout žádné osudové kroky. Podcenil jsem slovenskou schopnost oddělit práci a potěšení.

V pátek ráno v dobrém čase jsme vyrazili na cestu. Doprovázel mne vojenský atašé Riley, jakož i tříletá Joan Elisabeth a její chůva. Počasí bylo stále špatné: nárazový březnový vítr a poryvy nicotného sněhu, který zmizel, sotva spadl na zem. Po dvouapůlhodinové cestě jsme dosáhli prvních hranic a Joany předvedla nezájem o mezinárodní hranice tím, že zmizela se svou chůvou ve strážní budce; chůva nesla záhadný balíček zabalený v hnědém papíře. Strážný postál diskrétně venku, dokud nebyla dokončena tato dodatečná pohraniční formalita, a bral to klidně a důstojně.

Po několika kilometrech v Německu jsme se zase na chvíli ocitli v Československu; ukazovali jsme doklady snad v každé zatáčce. Pak jsme se už nadobro ocitli na německém území. Za Vrchlabím* najednou ležel na silnici sníh a my jsme jeli podél Labe, které je zde ještě skromným horským potokem, nahoru do Špindlerova Mlýna. Odpoledne už jsme se prodírali lesními stezkami Krkonoš, kde byl dobře metr sněhu.

Sobotu 11. března jsme strávili na lyžích. Večer se mi podařilo zahlédnout titulní stranu *Völkischer Beobachter*. „Československo v chaosu.“ „Nová vláda na Slovensku.“ Dalšího rána jsme Riley a já neztráceli čas a pospíchali zpátky do Prahy. Dorazili jsme tam brzy odpoledne. V některých oknech v Praze poprvé vlály vlajky se svastikou. Všechny nezbytné telegramy už byly vyřízeny, ale já jsem strávil odpoledne četbou novin ze Slovenska a Podkarpaté Rusi, jakož i z Prahy.

V pondělí 13. ráno jsem vstal brzy a do úřadu šel pěšky. Špatné počasí přetrvávalo: sychravý, nepříjemný vítr, zamračeno, sněhové přeháňky. Ranní zprávy byly stejně tak zlověstné jako počasí. Sidorova vláda, kterou Češi zrovna jmenovali na Slovensku, to evidentně měla velice těžké. Její nepřátelé, které tvořily nejoblíbenější postavy z Hlinkovy gardy, byli buď zavřeni ve vězení, nebo prchli do Německa a ve vídeňském rozhlasu slovensky veřejně pranýřovali novou vládu. Jejich neutěšená situace nevěstila v obou případech nic dobrého, pokud šlo o vyhlídky na pokojný politický vývoj na Slovensku.

Odpoledne přineslo zprávu, že bývalý premiér Tiso, kterého Češi zrovna odstranili z úřadu, jel do Berlína jednat s Hitlerem. Tím se potvrdilo to, co mnozí z nás vnímali jako zneklidňující nedostatek jasnosti v německé politice. V té době nikdo nechápal, že se chystala past, která měla přivodit konec Československa.

Toho večera jsme měli na večeři pozvané hosty. Všichni si mysleli, že nezávislost Slovenska je dost pravděpodobná. Spekulovali jsme, co se stane

* Autor používá německý název Hohenelbe. [Pozn. editora.]

s Podkarpatskou Rusí. Během večere volal vyslanec. Byl svolán slovenský parlament na 10.00 hodin druhý den dopoledne. Měl se zúčastnit Tiso. Slovensko téměř určitě vyhlásí samostatnost.

Dva z mých hostů urychleně odešli šifrovat telegramy. Zavolal jsem příteli, který měl noční službu v jednom vládním úřadu. Řekl, že před půlnocí zřejmě vyjdou důležité zprávy, a vyzval mě, abych si nechal zapnuté rádio. Ale rádio nemělo co nabídnout, a tak jsme u něj seděli a spekulovali až do půlnoci.

Poté, co hosté odešli, jsem šel na vyslanectví, kde dokončovali telegramy. Brzy ráno jsme Elbrick a já šli spolu pěšky domů s pocitem maximálního znepokojení.

Asi ve čtyři hodiny toho rána mi zavolal přítel z úřadu cenzora, aby mi řekl, že zatím nebylo vydáno žádné oficiální prohlášení, ale že mají zprávy o přesunech německých jednotek skrz Drážďany a Salcburk.

Přišel další šedivý den (úterý, 14. března). Všichni jsme přišli do úřadu brzy. Každý byl trochu unaven. Snažili jsme se rozluštit ty přesuny vojáků. Jak Češi, tak Němci trvali na tom, že se nejedná o nic víc než o běžné přesuny vojáků na přehlídce, které se mají konat ve větších městech. To bylo dost dobře možné. Celá střední Evropa byla nervózní a v řečech se často přehánělo.

Od jednoho dobrého zdroje jsme se dozvěděli to, o čem se hodně mluvilo včera večer: Němci požadují nezávislost Slovenska, reorganizaci kabinetu a další záruky pro zacházení s německou menšinou v Čechách. To poslední byla nová a hrozivá poznámka. Německá menšina dostávala poslední čtyři měsíce, co hrdlo ráčí – v míru a bezpečí, které odpovídaly čiré exteritorialitě. Oživit řeči o špatném zacházení s ní mohly jen nekalé úmysly.

Slovenský parlament se sešel v deset hodin a zasedal až do dopoledne. Zasedání bylo tajné a utajení dodržovalo tu pravou parlamentní tradici, což znamenalo, že my v Praze, vzdálené více než 200 mil, jsme o jeho rozhodnutích věděli dokonce ještě dříve, než bylo jeho jednání odročeno. Byla to pravda: měla být vyhlášena nezávislost Slovenska. To znamenalo konečný rozpad Československa, ztrátu Podkarpatské Rusi, jakož i Slovenska, a nějaký druh nového pořádku pro Čechy a Moravu. Navíc Vídeň poskytla telefonem zprávu, že ranní noviny vykřikovaly o špatném zacházení s Němci v Brně a Jihlavě, a tak jsme považovali za pravděpodobné, že Německo převezme německy hovořící ostrovy v zúženém pásu Moravy ve formě velkého koridoru mezi Rakouskem a Slezskem, území na východ od nich bude přiděleno Slovákům jako odměna za jejich proradnost, a zůstanou zmrzačené zbytky Čech a Moravy, aby uchovaly fikci nezávislého Československa a sloužily jako zdroj valut a surovin pro Německo. Mimochodem, tento názor sdíleli nejlépe informovaní pozorovatelé ve městě.

Vyslanec a Elbrick šli na oběd na brazilské vyslanectví. K úžasu všech dorazil ministr zahraničí, pro kterého se oběd pořádal; přišel přesně a s klidem

obcházel hosty – bylo to pozoruhodné představení ze strany muže, o jehož zemi se vědělo, že právě přišla o polovinu území, a které bezprostředně hrozilo nebezpečí, že ztratí ještě víc. Jeho přítomnost však byla krátká. Po prvním chodu se omluvil a odešel. O dvě hodiny později už byl na cestě do Berlína.

Ze zprávy, že prezident a ministr zahraničních věcí odjeli do Berlína, jsme nebyli o nic moudřejší než dřív. Vzhledem k událostem toho dne to bylo jen přirozené. Rozpoutalo to živelnou diskusi a zvěsti se šířily městem rychlostí blesku.

Toho večera jsme šli s vyslancem do opery. Dále ve městě demonstrovali nacisté, ale ulice vedoucí k opeře byly klidné. Představení bylo plánované jako velká společenská událost pod záštitou prezidenta. Ukázalo se, že se jedná o představení chmurné slovanské pohádky „Rusalka“. Prezident odřekl svou účast teprve ten den ráno a my jsme nyní věděli, že zatímco jsme sledovali operu, on navštívil v jiném městě představení podobně fantastické, ale zároveň až příliš ponuře skutečné. Tou dobou jsme však nevěděli nic určitého a členové diplomatického sboru vcházeli a vycházeli mezi akty ze svých lóží a vyměňovali si zprávy a domněnky. Měl jsem pocit, že by bylo mnohem vhodnější, kdyby dávali Čajkovského „Evžena Oněgina“, kde odsouzený tenor, který čeká na svého protivníka v souboji, v zasněženém ruském ránu stojí a zpívá:

Co pro mě chystá začínající den?

Co se to mé oči marně snaží rozeznat?

Po opeře následovalo nekonečné čekání na auto. Po nábřeží se proháněl ledový vítr a lidé ve večerních šatech se třásli zimou, když čekali, až se v dlouhé řadě vozidel pod portikem objeví jejich řidiči.

Po opeře jsme zase šifrovali dlouho do noci. Pak jsme se šli projet městem, abychom se podívali, jestli ještě probíhají nějaké demonstrace. Ulice však byly klidné. Jen před Deutsches Haus policie přetlačovala malou skupinku pošklebujících se adolescentů.

Ve 4.30 ráno ve středu mě probudil kuchař, který oznámil, že zvoní telefon. Roztřesený hlas vyděšeného známého mi řekl, že v šest hodin zahájí němečtí vojáci okupaci Čech a Moravy. Volal jsem vojenskému atašé a požádal ho, aby získal potvrzení od vojenských úřadů. Pak jsem zavolał Československou tiskovou kancelář, kde mi deprimovaný ženský hlas sdělil, že tato zpráva je pravdivá. Rozhodl jsem se, že bychom neměli německé armádě dopřát to potěšení, že se na americkém vyslanectví setká s uštváným vzhledem, a tak jsem se pečlivě oholil, než jsem vyrazil do úřadu. Když jsem kráčel k vyslanectví, skučel vítr a v temných ulicích padal sníh. Na italském vyslanectví svítila světla. Policista ve službě, který stál venku, se na mě divně podíval a já jsem dumal, jestli ví, co se děje.

„... proslýchalo se, že němečtí vojáci už dorazili na Hrad.“ Zdroj: © ČTK 2020.

Vyslanec už byl u svého stolu na vyslanectví. Postupně se shromáždilo všechno osazenstvo a odeslali jsme telegram. Začalo se rozednívat. Přišli dva neupravení muži, strachem byli popelavě šedí a žádali o azyl. Říkali, že jsou čeští špioni v Německu a že je zná místní gestapo. V obličejích jim trhavě škubalo a rty se jim chvěly, když jsem je posílal pryč. Po nich přišli dva němečtí sociální demokraté, uprchlíci z Říše. Vypadali, že jsou hrůzou bez sebe. Sice se zdálo, že přijali mé prohlášení, že pro ně nemůžu nic udělat, ale nechtěli odejít. Odmítli mi uvěřit, že musí odejít z budovy, kde se jich nemohl nikdo ani dotknout, a vyjít do ulic, kde nejsou ničím víc než štvanou zvěř. Přišel jeden židovský známý. Pověděli jsme mu, že tady může zůstat, než se mu

„Dav zatrpkých, ale zvědavých Čechů tiše přihlížel.“ Zdroj: © ČTK 2020.

zklidní nervy. Nekonečně dlouhé dopolední hodiny chodil v předpokoji nešťastně sem a tam. Odpoledne se rozhodl, že přijme, co je nezbytné, a odešel domů.

Asi kolem sedmé hodiny jsem se šel projet po městě. Tou dobou už zuřila sněhová bouře a sníh zůstával ležet v ulicích. Centrum bylo přeplněné: částečně se jednalo o normální ranní provoz, kdy lidé chodili do práce, ale také tu pobíhali lidé, kteří na poslední chvíli činili přípravy všeho druhu. Do této chvíle se už zpráva rozšířila a hodně žen plakalo za chůze do kapesníku.

Na snídani jsem byl doma a zjistil jsem, že i ke mně přišel jeden uprchlík – židovský známý, který po mnoho let pracoval ve prospěch amerických

„... stovky a stovky vozidel pokrytých sněhem“ Zdroj: © ČTK 2020.

zájmů. Řekl jsem mu, že mu nemohu poskytnout azyl, ale dokud ho nebudou vyžadovat úřady, je u nás vítáný a může se tu cítit jako doma. Dvacet čtyři hodin chodil po bytě jako bez duše, politováníhodná postava plná hrůzy a zoufalství, chodil neklidně po obývacím pokoji, kouřil jednu cigaretu za druhou a byl příliš vynervovaný na to, aby něco snědl nebo myslel na něco jiného než na svůj osud. Jeho bratr a švagrová spáchali po Mnichovu společnou sebevraždu a on měl silný sklon je následovat. Annelise ho chvílemi prosila, aby nevolil takové řešení, nikoli proto, že bychom ona nebo já překypovali optimismem, pokud jde o jeho naději na budoucí štěstí, ale zčásti na základě obecných anglosaských zásad a zčásti abychom ušetřili náš domov tohoto druhu nepřijemností.